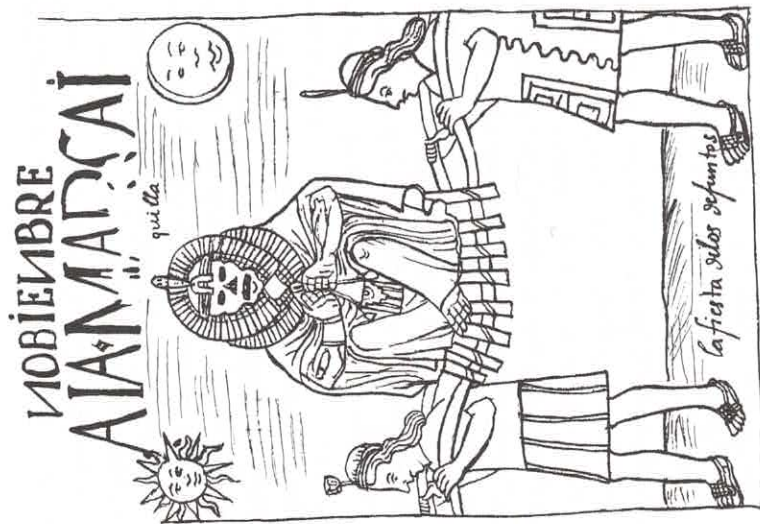

Vznešená mumie se účastní slavnosti

společnosti Slunce, Viracochy a ostatních božstev trávit čas ve věčné blaženosti. Prostým lidem bylo přisouzeno mnohem méně příjemné podsvětí (*ucu pacha*). Mrtví – pokud se nejednalo o lidi obětované bohům nebo o mumifikované vládce – byli ukládáni do země nebo do jeskyní.

5. Dobytí incké říše

Když kolem roku 1527 pobýval inka Huayna Capac ve své rezidenci Tumi Pampa v dnešním Ekvádoru, zastihla jej zpráva, že se daleko na severu objevili vouseatí bílí muži s podivnými zvířaty a s velkými plavidly. Nestal se již s nimi setkat. Spolu s mnoha příslušníky svého dvora a s desítkami následníkem Nonancuyuchim padl za oběť neznámé nemoci, s největší pravděpodobností neštovicím, zavlečeným z Evropy na americkou pevninu krátce po Kolumbově přistání v roce 1492. Epidemie se v Novém světě rychle šířila. Často – tak jako v případě incké říše – o roky nebo dokonce o celá desetiletí předcházely přímý fyzický kontakt Indiánů s bílými kolonizátory.

Po Huayna Capakově smrti byl Cusku novým panovníkem prohlášen Huascar, syn hlavní ženy zesnulého inky. Proti němu se ale postavil další z početných Huayna Capakových synů, Atahualpa, jehož matka snad pocházela rodu místních vládců Ekvádoru. Atahualpa se účastnil dobytí incké říše na sever a pobýval v Tumi Pampě v době, kdy inka zemřel. Poté našel početné příznivce mezi ekvádorskými elitami. Došlo k válce, v níž nakonec zvítězila Atahualpova armáda, obsadila Cusco, zajala Huascara a vyvraždila většinu jeho rodiny. Přestože taková situace nebyla v dějinách incké říše ničím novým, obvyklé problémy s vybíráním nového panovníka se nyní znásobovaly vzhledem k obrovské rozloze a vnitřní diverzitě říše i odstředivým tendencím jejích okrajových oblastí. Navíc právě v okamžiku, kdy střetnutí mezi dvěma uchazeči o panovníkovou funkci vrcholilo, vstoupil do hry nový faktor – u severního pobřeží Peru se znovu vylodili španělští dobyvatelé.

Španělé začali pronikat na americkou pevninu již během prvního desetiletí 16. století. Na karibských ostrovech totiž

• Rychle ubývala domorodá populace v důsledku brutálních metod kolonizace i evropských chorob. Bylo proto nutné najít nové zdroje pracovní síly. Na atlantickém pobřeží dnešní Panamy bylo založeno několik osad a roku 1513 Vasco da Balboa s dvěma stovkami mužů pronikl panamskými pralesy k vodní ploše, kterou zabral jménem španělského krále a nazval Mar del Sur, Jižní moře. Právě během této výpravy se Balboa od místních domorodců dověděl o mocné říši na jihu, oplývající zlatem a jiným bohatstvím. Nemohl ale těchto informací využít, neboť se brzy stal obětí mocenských sporů uvnitř nově založené kolonie a po vykonstruovaném procesu byl popraven. Teprve roku 1522 se kapitán Pascual de Andagoya vydal podél tichomořského pobřeží Střední Ameriky na západ a na jih. Nedoplul daleko, nemoc ho donutila k návratu. Indiáni, s nimiž se setkal, mu ale potvrdili existenci bohaté země, kterou nazývali „*Pirú*“.

Od roku 1524 se na jih opakovaně pokoušel proniknout Francisco Pizarro, negramotný pasák vepřů – pokud ovšem tato informace není jednou z mnoha pomluv jeho kritiků. Pizarrovo původní „povolání“ ostentativně zdůraznil například kronikář López de Gómara. Pravdou ale je, že v Extremaduře, a zejména pak v Trujillu, odkud pocházel rod Pizarrů, jehož byl Francisco nemanželským potomkem, představoval chov vepřů klíčové hospodářské odvětví a mnoha místním *conquistadorům* zaplatil přepravu do Nového světa. Francisco Pizarro od roku 1502 pobýval na karibských ostrovech a později se účastnil kolonizace Panamy, kde se také pokoušel zbohatnout tím, že pořádal lovy na indiánské otroky. Na samostatnou průzkumnou výpravu ale neměl dost prostředků, proto se spojil s dalšími podnikavci – vojákem Diegem de Almagro a knězem Hernán-
dem de Luque.

• První průzkumná výprava financovaná touto trojicí v roce 1524 skončila naprostým neúspěchem, porážkou od domorodců a ztrátou veškeré – ovšem dost ubohé – kořisti. O rok později dosáhl ale Pizarro severního Peru a na pobřeží spatřil důkazy stabilního, bohatého osídlení. Navštívil přístavní město Tumbez, severní výspu incké říše, a zajal obchodní vor naložený zlatými předměty, látkami a jiným zbožím. Vedle kořisti získal i několik mladých chlapců, kteří při pozdějších výpravách sloužili jako tlumočníci. V Panamě však nezbudily jeho objevy dostatečný ohlas, proto se Pizarro vydal do Španělska, aby získal oficiální podporu královského dvora k dalším průzkumům. Skutečně si zajistil určité finanční prostředky i výsadní právo na kolonizaci „*Pirú*“, včetně příslibu rozsáhlých vojenských a ekonomických pravomocí na nově dobytém území. Také získal pro účast na do-
byvačném tažení početný houf svých příbuzných z Extremadury. Listiny ovšem byly vystaveny pouze na Pizarrovo jméno. Na jeho společníky se příslibené výsady nevztahovaly. Toto opomenutí se stalo zárodkem budoucích závažných sporů mezi Pizarrem a Almagrem.

V roce 1530 se Pizarro přeplavil ze Španělska do Panamy a vyrazil na třetí výpravu k neznámé říši. Zvolil tentokrát severnější místo k přistání, takže se pak jeho muži několik měsíců obtížně probíjeli neprostupnými pralesy na ekvádorském pobřeží. Když Pizarro konečně na jaře 1532 dorazili do Tumbezu, zjistil ke svému překvapení, že město je v troskách. Od místních představitelů se dověděl o válce mezi Huascarem a Atahualpou a prostřednictvím indiánských tlumočnicků navázal styky s oběma znepřátelenými tábory. V srpnu roku 1532 Pizarro založil nedaleko Tumbezu první španělskou osadu na území incké říše – San Miguel de Piura

Setkání v Cajamarcce – inků Atahualpu zdraví Francisco Pizarro a kněz Valverde s otevřenou biblí

do Panamy s dosud získanou kořistí a žádostí o posily a se zbylými 150 muži, většinou pěšími, se vydal na pochod do vnitrozemí. Atahualpa, jenž krátce předtím definitivně zvířil nad bratrem, Španěly zjevně podcenil a v horském terénu se je nepokusil zastavit.

V listopadu Španělé po namáhavém pochodu dospěli k údolí Cajamarky, vysoko v horách, kde právě pobýval Atahualpa se svým dvorem. Od moře je dělily týdny cesty a podle odha-

74

• dů účastníků výpravy tábořilo v Atahualpově ležení na 40 000 mužů. Na každého Španěla tedy připadalo minimálně 260 protivníků. Z horečné porady Pizarra a jeho důstojníků v takřka bezvýhodné situaci vzešla jediná možná taktika – zaútočit první, využít momentu překvapení, pokusit se zajmout panovníka a držet jej jako rukojmí. Uprostřed své vítězné armády se Atahualpa cítil bezpečný a na pozvání Španělů a výslovný slib zachování příměří se dostavil do jejich tábora. Jeho příchod popsal Pizarrov sekretář Francisco de Xerez. „V čele kráčel oddíl Indiánů oblečených do pestrých, jako šachovnice kostkovaných obleků. Ti sbírali slámu a zametali cestu. Za nimi šly v jiném oblečení další oddíly Indiánů, kteří zpívali a tančili. Potom následovalo mnoho mužů se zlatými a stříbrnými zbraněmi, insigniemi a čelenkami. V této skupině byl Atabalipá. Indiáni ho nesli na ramenou v nosítkách vykládaných pestrobarevným papoušským perím a ozdobených zlatými a stříbrnými destičkami... Potom šlo množství vojáků rozdělených do škadron a všichni měli zlaté a stříbrné čelenky.“

K indiánskému vládci trůnícímu v nosítkách přistoupil španělský kněz Vicente de Valverde s křížem v jedné a biblí v druhé ruce „a řekl mu prostřednictvím tlumočnicka: „Jsem knězem Boha, učím křesťany Božím zákonům a s tímto posláním přicházím i k vám, abych vás poučil. Učím tomu, co nám zvěstoval Bůh, a to je zapsáno v této knize. A proto tě ve jménu tohoto Boha a křesťanů žádám, abys byl jeho přítelem, neboť tak to chce Bůh a tobě z toho vzejde dobro.“ Atahualpa vzal do ruky biblí, chvilu si ji prohlížel a pak ji odhodil na zem. Právě znesvěcení Písma svatého se pro pozdější kronikáře stalo hlavní omluvou pro jedno z největších krveprolití, k nimž kdy došlo na půdě Nového světa. Pizarro dal povel k útoku na neozbrojený inkův doprovod: „Zahrměla děla, zazněly trubky

75

• a vyrazili pěši i jezdcí.“ Sám Pizarro proběhl k Atahualpovým nosítkům a chytil inku za ruku. Jeho předpoklad se splnil. Když Indiáni viděli zajetí svého panovníka, dali se na bezhlavý útěk. Nepočtení španělští jezdci je ale snadno dohnali a pobíjeli po destkách. Během „bitvy“ – nebo spíše masakru – zahynula většina incké šlechty a elitních bojovníků a přeživší se rozptýlili po okolních horách.

Zajatému inkovi prokazovali Španělé všemožné pocty. Atahualpa ale již po několika dnech začal taktizovat. Rozkázal zabít Huascara, kterého jeho lidé drželi v zajetí mimo Cajamarku, aby nemohl navázat kontakt se Španěly. Uznal svou podřízenost španělskému králi a nabídl za sebe výkupné, neboť rychle zjistil, po čem většinci touží. Za zachování svého života slíbil naplnit zlatem a stříbrem „sňh dvaadvacet stop dlouhou a sedm stop širokou až k bílé čáře vedené středem výšky síně, což je, jak řekl, půldruhé výšky muže.“ A tento slib také dodržel. Nechal dopravit do Cajamarky kolem 2700 kg zlata a 13 tun stříbra, většinou ve formě uměleckých předmětů, které však byly okamžitě přetaveny. I po odečtení pětiny, vyhrazené pro krále, to byla kořist téměř nepředstavitelná. Jen málokterý z vojáků ale během dobývání Peru skutečně zbohatl. Většina pokladů v krátké době skončila v rukou překupníků, kteří postupovali v patách *conquistadorů*. V oblasti zdecimované boji mezi Huascarem a Atahualpou byl totiž nedostatek potravin, oděvů i zbraní; za zboží dovážené na lodích z Panamy se platily závratné sumy. Jezdci údajně ze zoufalství okovávali své koně stříbrem, protože železné podkovy nemohli ničím jiným nahradit.

Třebaže Španělé drželi inku v zajetí, incká říše ještě nebyla podrobena. Vojko, jakkoli oslabené a demoralizované, zůstávalo impozantní a Pizarro nemohl čekat další posily dříve než za několik měsíců. Proto manévroval, vyjednával

• a sliboval. Teprve v dubnu 1533, kdy dorazilo dalších 150 mužů vedených Diegem de Almagro, se situace radikálně změnila. Almagrova skupina, na niž samozřejmě zbyl z Atahualpova zlata jen velmi hubený podíl, volala po dalších válečných akcích. Přestože inka zaplatil výkupné, obvinili jej Španělé z toho, že „shromažďoval lidi do boje proti křesťanům“, a ve zinscenovaném procesu byl odsouzen k smrti, „pro bezpečnost křesťanů a pro dobro celé země, pro její dobývání a pacifikaci“. V poslední chvíli přijal křest, proto byl rozsudek změněn z trestu upálením na uskrtení.

Pizarro se ve svých zprávách usilovně snažil vykreslit Atahualpu jako „nejkrvavějšího a nejkrutějšího člověka, [jenž] celou zemi udržoval v poslušnosti tyranstvím a všemi byl nenáviděn.“ Španělský dvůr sice přijal s nesouhlasem zprávu o smrti domorodého panovníka, který se podrobil jeho nadvládě, pozdější autoři ale vinu Franciska Pizarra na inkové smrti příliš nezdůrazňovali. Naopak, velkou oblibu si získala teorie Lópeze de Gómara, který přisoudil hlavní podíl na Atahualpově smrti domorodému tlumočníku Felipillovi (jemuž měla hrozit smrt za pletky s jednou z inkových žen, proto poslal svého vladaře na smrt). Španělé, dožrůjící úzkostlivě zákon, se tak podle Gómara stali obětí klamu, který nedokázali rozpoznat. Míšenecký autor Garcilaso de la Vega, potomek conquistadora a incké „šlechtičny“, tuto verzi ještě doplnil barvitým líčením, jak se sami Španělé snažili očistit inku z nespravedlivého nařčení.

I sami domorodci přispěli vlastní verzí v tzv. tancích *conquisty* (*danzas de la conquista*), divadelních představeních, která se v andských komunitách pořádají u příležitosti křesťanských svátků a ožívují a zpřítomňují události spojené s příchodem Evropanů. Předpokládá se, že původ těchto „tanců“ spadá do 16. století a že jsou variacemi na tradici

• františkánského misijního divadla, které sloužilo k názornému objasňování křesťanské vírouky. V peruánské verzi hry známé jako *Smrt Atahualpy*, jejíž nejstarší psaný text pochází z roku 1871, se celý vesmír zhroutil nad inkovou smrtí, neboť Syn Slunce byl zárukou harmonie světa a vzájemné zodpovědnosti všech živých i neživých tvorů. Zděšen je i španělský král, který ve svém výstupu inku opěvuje a Pizarrovi hrozí trestem. Ten proklíná den svého zrození a padá na zem mrtev, čímž potvrzuje morální vítězství Indiánů. V dané chvíli ale bylo nejdůležitější, že se Španělé zabítili Atahualpy označili za Huascarovy příznivce. Na jejich stranu se tak postavily některé zájmové skupiny, které se chtěly pomstít na Atahualpových spojencích. S jejich podporou Pizarro pronikl až do jádra incké říše, do Cuska. Atahualpovo místo nakrátko zaujal Tupac Huallpa z cuskánské větve inckého rodu, tedy blízký příbuzný Huascara. Po jeho brzké smrti se stal panovníkem Manco, další příslušník této větve. To, že se hrstka dobyvatelů vydala z Cajamarky k několik set kilometrů vzdálenému Cusku ve chvíli, kdy většina armády věrné Atahualpovi ještě zdaleka nebyla podrobena, bez zásobování, posil nebo zajištěného týlu, bylo vrcholným projevem odvahy či snad nedostatku rozvahy. Několik střetnutí cestou do Cusca však prokázalo trvalou převahu Španělů na koních a v evropské zbroji nad domorodými válečníky. Do hlavního města pak Španělé vtáhli jako osvoboditelé poté, co rozprášili Atahualpovy jednotky, které dosud Cusco okupovaly. Na hlavním náměstí byl Manco uveden na trůn se všemi příslušnými obřady včetně účasti mumifikovaných předků, neboť Španělé se ještě necítili dost silní, aby se proti takovým pohanským obřadům postavili. Ještě před tím Manco formálně uznal své poddanství španělskému králi Karlu V. Nikdo dobyvatelům nebránil

• v drancování skladů naplněných potravinami a oděvy i zlatem vyzdobených chrámů včetně posvátného Zlatého dvora, Coricanchy.

Pizarro a jeho velitelé si sotva uvědomovali vše, co působilo v jejich prospěch. Jistě těžili z výhody jezdců nad pěšákem; a věděli také o bojích uvnitř panovnické rodiny a snažili se z nich těžit. Mnohem zásadnější ale byly odstředivé tendence, které oslabovaly křehkou stabilitu incké říše. Potupné zavraždění a smrt Atahualpy oslabily prestiž incké dynastie. Cusco ztrácelo svou pozici centra. Mnoho okrajových území vyhnalo incké úředníky a kněze, moci se znovu ujaly místní dynastie uctívající tradiční božstva. Manco si tyto varovné signály uvědomoval a pokusil se posílit prestiž Synů Slunce. Historikové často odsuzují Mancovu „kolaboraci“ a jeho dosazení na trůn prohlásují za Pizarrovu úspěšnou snahu legitimizovat svou přítomnost. Španělům bylo v podstatě lhostejné, která z inckých frakcí vyhraje, pokud oni sami zůstanou u moci. Také Manco vnímal Evropany jako užitečné spojení a sám se považoval za vítěze. S pomocí Španělů zajistil v říši alespoň relativní stabilitu. Působení hlubokých rozporů uvnitř dynastie i mezinárodního soupeření ale nebylo možné zmírnit, tím spíše, že docházelo ke stále častějším a závažnějším neshodám mezi Indiány a bělochy. Většina domorodců považovala příchod cizinců za náhodu, za dočasnou epizodu. Indiáni nemohli vědět, že hrstka Pizarrových vojáků je jen předvojem mnohonásobně početnější a mocnější armády.

Do konce roku 1533 Pizarro a Manco společným úsilím ovládli střední část incké říše, odpovídající zhruba dnešnímu Peru. Vypleněné Cusco vydalo ještě větší kořist než Atahualpovo výkupné, ale vzhledem k většímu počtu vojáků, kteří se účastnili dobývání města, byly podíly nižší. Navíc se Pizarro nedohodl s Almagrem o rozdělení pravomocí na dobytém

území. V souladu s dokumenty, které získal v Madridu, si Pizarro nárokoval veškerou kořist a výsady pro sebe, Almagro nabídl možnost dobýt jiné území vlastní. Během následujících dvou let Almagro s několika stovkami vojáků a několika tisíci indiánských služebníků překročil nehostinnou náhorní plošinu – *altiplano* – prošel dnešní Bolívií a pronikl hluboko do Chile. Nenašel však ani poklady, ani města nebo jiné známky vyspělé civilizace. Na zpátečním pochodu přes poušť Atacama utrpěl jeho oddíl obrovské ztráty. Krátce po Almagrově odchodu opustil Cusco i Pizarro. V březnu 1534 inkou metropoli obřadně „založil“ jako španělské město a v zakládacích dokumentech zdůraznil, že je nezbytné vřídne zacházet s Indiány. „Domorodí obyvatelé této země... byli podle Božího slova stvořeni jako naši bratři a jsou potomky našich prapředků.“ Za hlavní město španělské kolonie nazývané v následujících třech stoletích „Peru“ a zhruba kopírující území bývalé inké říše si nicméně ještě téhož roku zvolil nově vybudovanou osadu na řece Rimac, blízko tichomořského pobřeží. „Město králů“ (Ciudad de los Reyes), pojmenované na počest svátku Tří králů, bylo snáze dostupné pro dopravu posíl, zásob a vůbec pro komunikaci s Panamou. Také přírodní podmínky byly pro Evropany příznivější na pobřeží než v horách. Ulice a náměstí nového města byly vytyčeny v pravidelném šachovnicovém půdorysu a jeho obyvatel rychle přibývalo. Jen španělské jméno se neujalo a na konci 16. století již bylo známo jako Lima. Pizarrovo rozhodnutí dalo podnět k dlouhodobému sociálnímu a kulturnímu rozdělení Peru. Evropští kolonisté se usazovali převážně v Limě nebo v její blízkosti. Byly zde zakládány zemědělské usedlosti i řemeslnické dílny. V Limě se soustředila veškerá politická a hospodářská moc. Zato Indiáni zůstali dominantní skupinou obtíž-

• ně přístupné – a také hospodářsky podstatně „zaostalejší“ – horské oblasti.

Tři roky po Atahualpově smrti strávil Pizarro tím, že prozkoumával Andy, zakládal města a přiděloval vládu nad jednotlivými regiony. V těchto letech se Španělé chovali k domorodému obyvatelstvu se zarážející brutalitou. Bezhlavé plnění skladišť a svatyní v honbě za drahými kovy dalo vzniknout představě, že se blíží cizinci zlatem a stříbrem živí. Ostatně již při prvním setkání s Atahualpou naznačili Pizarrovi poslové, že je jejich vůdce nemocen „a jen zlato ho může uzdravit“. Postup *conquistadorů* šokoval dokonce i samotné španělské úřady, přestože nebylo možné popřít zásluhy těchto mužů o podrobení okrajových částí inké říše. Například Sebastián de Belalcázar se vydal do oblasti Quita, kterou dosud ovládali domorodí místodržící spojení původně s Atahualpou. Dobývání se ukázalo být úkolem zdlouhavým a obtížným, který přinesl jen minimální kořist, neboť obhájci nakonec město sami vypálili. Do rukou Španělů ale padl Rumiñahui, hlavní Atahualpův velitel. Byl mučen, aby prozradil, kam ukrýl poklady, a poté veřejně upálen. Tím v podstatě skončil boj v severní části říše; mezitím se ale objevilo nové ohnisko odporu, a to přímo v Cusku.

Za Pizarrovy nepřítomnosti vyprchala dočasná zdrženlivost vůči Indiánům a docházelo k ostentativnímu ponižování samotného inky a jeho příbuzných. V roce 1536 proto Manco z Cuska uprchl a zorganizoval povstání proti bělochům. Indiáni pak město dva roky oblehali, ale nedokázali je dobýt. Tento úspěch dvou stovek Španělů nad 60 000 indiánskými obléhateli potvrdil převahu evropských válečníků. Následný pokus o dobytí Limy skončil masakrem Mancových elitních jednotek. Španělé proti jeho stoupencům postupovali s exemplární brutalitou, která se nezastavila ani před veřejným

• popravováním a mrzačením zajatců i jejich žen a dětí – včetně Mancovy sestry a hlavní ženy Curu Ocllo.

Když neuspěl ve snaze vytlačit bělochy z Peru přímým útokem, stáhl se Manco na východní úpatí And. Jde o oblast velmi těžko přístupnou, s málo příznivým podnebím. Regiony na rozhraní hor a džungle byly v předkolumbovské době tradičním ohniskem nepokojů a povstání proti inckému režimu a Manco nyní tyto zkušenosti využil ve svůj prospěch.

V nově založeném centru pojmenovaném Vilcabamba se shromáždila většina jeho stoupenců. Svůj nesouhlas se španělskou přítomností projevovali zpočátku zejména příležitostnými útoky proti osadám a silnicím. Krátce poté, co si zde vybudoval svou rezidenci, napadly Vilcabambu jednotky Gonzala Pizarra, Franciskova mladšího bratra. Inkovi se ale podařilo uprchnout do neprostupného pralesa. Když se Španělé s nepořízenou stáhlí, vrátil se Manco do města a pokračoval v útocích. Vilcabamba se stala téměř mytickým místem, soustavně podněcujícím nepokoj mezi již podrobenými andskými domorodci. V Cusku zatím na panovnický stolec dosedl Mankův bratr Paullu. Fakticky byly jeho pravomoci nulové, získal ale bohaté venkovské usedlosti a palác ve městě. Královským dekretem mu byl určen „opatrovník“, který měl dbát, aby nebyl podvodně připraven o svůj majetek. Integroval se do koloniální společnosti, nosil španělský oděv a uměl napsat svůj podpis, přestože se nikdy nenaučil španělsky. V roce 1543 veřejně přijal křesťanství.

V dané chvíli však původní i nové obyvatelé Peru zaměstnávaly závažnější problémy. Po Almagrově návratu z nevydařené chilské výpravy se spory mezi Pizarrem a Almagrem přitížily. V roce 1538 došlo k otevřenému vojenskému střetnutí dvou skupin *conquistadorů*. Almagro byl poražen, zajat a popraven na příkaz Hernanda Pizarra, dalšího z guvernérových

• příbuzných. Almagrovi stoupenci se poté semkli se kolem jeho mladého syna Diega a v roce 1541 zavraždili Francisca Pizarra v jeho paláci v Limě. Tehdy zasáhl Cristóbal Vaca de Castro, prezident nejvyššího soudu (*audiencia*) v Panamě, který se na příkaz španělského dvora vydal do Peru, aby tam vyšetřil příčiny nepokojů. Vaca de Castro v roce 1542 porazil v další z bitev Almagrovy přívržence a mnohé z nich dal popravit – včetně Diega mladšího. Skupina Mancových válečníků z nedalekých kopců přihlížela, jak se Španělé navzájem pobíjejí. Zároveň však Vaca de Castro zabránil tomu, aby se Gonzalo Pizarro ujal místa guvernéra, a všeobecně se pokusil ochladit ambice zbylých Pizarrů.

Situace se uklidnila, ale ne nadlouho. Na nátlak především duchovních, zděšených metodami kolonizace na karibských ostrovech, v Mexiku i v Peru, vydal španělský král v listopadu 1542 tzv. Nové zákony (*Leyes Nuevas*), které měly stabilizovat správu amerických držav, zlepšit životní podmínky Indiánů a zbavit *conquistadores* části jejich moci. Peruánští kolonisté se ovšem proti takovým nařízením vzbouřili se zbraní v ruce a za svého vůdce zvolili právě Gonzala Pizarra. Nové zákony měl v Peru uvést v platnost nově jmenovaný zástupce koruny Blasco Núñez de Vela, „mistokrál“, jak zněl jeho oficiální titul. Ale poté, co Núñez de Vela na počátku roku 1546 padl v bitvě se vzpurnými osadníky, se faktickým vládcem kolonie stal Gonzalo Pizarro. Svého postavení využil k nemilosrdnému pronásledování zbylých „almagristů“ a ostatních Evropanů, kteří se za něj bezvýhradně nepostavili. Jeho brutalita a zjevná nelegálnost jeho postavení ale hrály proti němu. Nový vyslanec španělského krále, duchovní Pedro de la Gasca, jej obratným diplomatickým manévrováním vernal do izolace a zbavil podpory řady jeho bývalých stoupenců. Roku 1548 byl Gonzalo Pizarro poražen

• a popraven (zároveň však byly zrušeny nejradikálnější z *No-vých zákonů*). Po deseti letech vzájemného vraždění tak ne-zůstal naživu nikdo vůdců dobytí Peru s výjimkou Hernan-da Pizarra, jenž dožil ve španělském vězení.

Když Pedro de la Gasca zlikvidoval vzpouru kolonistů, sna-žil se dovršit své poslání v Peru pacifikací domorodců ve Vil-cabambě. V době vzájemných válek *conquistadorů* Manco do jejich střetnutí přímo nezasahoval. Nabídl ale útočiště španělským uprchlíkům, především almagristům, kteří učili jeho muže používat střelných zbraní. Sám Manco již vy-jížděl do bitev na koni. V roce 1544 tito Španělé, kteří inko-vi patrně vdělili za svůj život, Manka zavraždili – v domnění, že si tak zajistí odpuštění svých předchozích či-nů. V době, kdy kulminovala vzpoura Gonzala Pizarra a si-tuace Španělů v Peru byla nejméně jistá, se tak Indiáni ve Vilcabambě ocitli bez vůdce. Manco jako jediný by byl mož-ná schopen zorganizovat úspěšné povstání. Po něm však na-stoupil jeho pětiletý syn Sayri Tupac a faktická moc se pře-sunula do rukou regentů a rady starších, kteří ustoupili od politiky násilné konfrontace. Spokojili se s tím, že se oslabe-ní Španělé prozatím nepokoušeli jejich útočiště ohrožovat, navázali kontakty se španělskými obchodníky, nakupovali evropské zboží, nabídli dokonce pohostinství křesťanským misionářům. Odmítli však nabídku Pedra de la Gasca, aby se Sayri Tupacem přesídlili do Cuska a uchýlili se pod ochra-nu „legitimního inky“ Paullua, jenž dosud úspěšně manévro-val mezi znesvářenými dobyvateli.

Teprve v roce 1557 již dospělý Sayri Tupac přenechal vládu nad Vilcabambou svému bratru Titu Cusi Yupanquimu a od-cestoval do Limy, kde byl slavnostně uvítán a uznán za „*pá-na a krále Peru*“. Získal rozsáhlé pozemky a spolu se svou ženou přijal křest. Jeho ženou ovšem byla jeho sestra, ale

84

• papež Julius III. vydal pro oba zvláštní dispens a biskup Cuzca Juan Solano tak mohl královský pár církevně oddat. Španělé doufali, že se jim takto podaří zevnitř rozložit odpor ve Vilcabambě, ale Sayri Tupac krátce poté (1561) zemřel a dohady tom, že byl zákeřně otráven, utvrdily jeho příbuz-né v přesvědčení, že je třeba Španělům vzdorovat. Vlady se oficiálně ujal Titu Cusi, jenž odmítl opustit Vilcabambu, i když se nepokusil o aktivnější odpor. Zjevně si již byl vě-dom síly a trvalého charakteru španělské přítomnosti. Při-jal dokonce ve svém sídle augustiniánské misionáře, kteří se zároveň pokoušeli o diplomatická jednání. V roce 1566 podepsal Titu Cusi se Španěly mírovou smlouvu, stal se for-málně podaným španělského krále, jenž mu udělil území Vilcabamby jako léno, a následujícího roku přijal křest.

Očekávaný masový přestup obyvatel Vilcabamby ke křes-tanství se ale neuskutečnil a situace se nezměnila ani tehdy, když se po smrti Titu Cusiho v roce 1571 ujal vlády další z je-ho bratrů, Tupac Amaru. Augustiniánští misionáři byli po dlouhé době prvními a jedinými bělochy, kterým bylo dovo-leno Vilcabambu navštívit. Jejich zprávy naznačují, že moc měla v rukou vrstva vojenských velitelů, která zároveň udr-žovala při životě kult Slunce a zesnulých inků. Vilcabamba byla ve stavu trvalé války, protože ji stále ohrožovala mož-nost španělské invaze. Tradiční incký militarismus se tak ještě posílil. V osadě byl soustavný nedostatek pracovních sil, většina obyvatel byli zemědělci nebo vojáci. Jen málo z nich se mohlo věnovat specializovaným řemeslům – dědictví incké kultury.

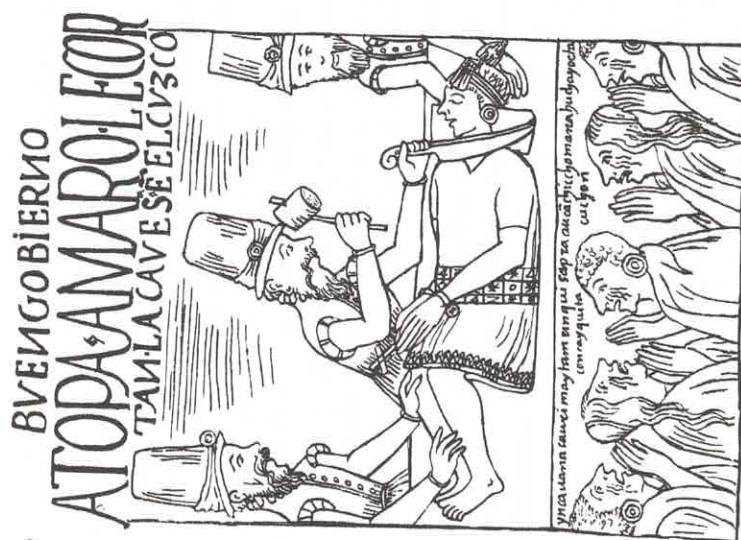
Vilcabamba zůstávala konzervativní baštou incké tradice, ale španělská kolonie Peru procházela obdobím prudkých změn. Bělošská populace sílila a konsolidovala se. V roce 1569 byl v pořadí pátým mistokrálem Peru jmenován Francisco de

85

Toledo. Španělský král jej pověřil jednoznačným posláním: měl zefektivnit exploataci přírodních zdrojů a zastavit živelné drancování indiánské pracovní síly. Toledo proto zformuloval základní soubor legislativních opatření, centralizujících politickou správu Peru. Zorganizoval první plošné sčítání obyvatelstva na území bývalé incké říše a podnítil detailní výzkum jejich institucí a historie ve snaze využít dosud existující společenské struktury ve prospěch španělské koruny. Zároveň ale usoudil, že není možné peruánské domorodce „pacifikovat“, aniž bude zároveň vyřešen problém Vilcabamby.

V roce 1572 celkem 250 Španělů a 2000 Indiánů útočisté inků dobylo. Tupac Amaru uprchl, ale byl dostižen a zajat. Teprve v tom okamžiku oficiálně skončila *conquista* Peru. Vítězové vydrancovali město, které pak bylo opuštěno jak Španěly, tak domorodými obyvateli. Vilcabamba zmizela z map i historických záznamů. Když v roce 1911 Hiram Bingham objevil Machu Picchu, pokládal je právě za Vilcabambu. Teprve v 60. letech 20. století americký archeolog Gene Savoy identifikoval „skutečnou“ Vilcabambu na planině Espiritu Pampa ve východním Peru. Jiná střediska protišpanělského odporu, například Tampu Toko, také zmiňované v koloniálních pramenech, nebyla úspěšně lokalizována dodnes.

Vrcholem tažení se stal spektakulární „proces“ s Tupakem Amarem (obráceným ve vězení na křesťanství) a jeho veřejná poprava v Cusku. Toledo svým tvrdým postupem šokoval i madridský dvůr, neboť inka byl navzdory své nepodařenosti formálně vazalem španělského krále a situace v kolonii již měla daleko k anarchii prvních let *conquisty*, jíž padl za oběť Atahualpa. Místokrál ale vedle faktického rozdrčení inků usiloval i o jejich diskreditaci. Snažil se zpochybnout legitimitu jejich vlády a definitivně zamezit jejich

Poprava Tupaka Amaru

možnému návratu k moci. Proto postupoval proti poraženému inkovi exemplárně. Avšak ani to nestačilo. V Andách již byla příliš silně zakořeněna víra ve věčné přetrvání incké dynastie kdesi mimo sféru vlivu bělochů a naděje na jejich návrat. Po celé koloniální období se organizátoři povstání proti španělskému režimu odvolávali na autoritu Synů Slunce.